

АНОТАЦІЯ

Чжан Танлінь. Формування культури самоосвіти майбутніх учителів музичного мистецтва у вокально-хоровому навчанні.

– Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 014 – Середня освіта (Музичне мистецтво), галузь знань 01 Освіта (Освіта/Педагогіка). – НПУ імені М.П. Драгоманова, Київ, 2021.

Актуальність даного дослідження обумовлена тим, що в ньому системно розглядається один з найбільш визначальних аспектів підготовки вчителів-музикантів – формування культури самоосвіти майбутніх учителів музичного мистецтва у вокально-хоровому навчанні.

Проблема формування культури самоосвіти вчителя музичного мистецтва актуалізована змінами, що відбуваються в системі вищої музично-педагогічної освіти, де серед поставлених стратегічних завдань є формування компетентного, мобільного, творчо активного і соціально відповідального вчителя музичного мистецтва з високим рівнем культури самоосвіти. Успішність її вирішення залежить від багатьох факторів, тому вимагає розробки педагогічних технологій і науково-практичного обґрунтування умов їх практичної реалізації.

Визначено, що культура самоосвіти вчителя музичного мистецтва є інтегральним новоутворенням, що включає в себе загальну самоосвіту, фахову самоосвіту, педагогічну самоосвіту, самоосвіту вчителя музичного мистецтва, культуру, педагогічну культуру. Уточнено сутнісно-змістову характеристику основних понять дослідження «музично-педагогічна самоосвіта» і «культура самоосвіти вчителя музичного мистецтва».

Музично-педагогічна самоосвіта – системи здібностей, знань, умінь і навичок вчителя музичного мистецтва у галузі музичного мистецтва і педагогіки, необхідних для здійснення цілісної пізнавально-творчої

діяльності від самонавчання до формування певних якостей особистості.

Культура самоосвіти майбутнього вчителя музичного мистецтва – особистісне новоутворення, що обумовлює ефективність задоволення особистих пізнавальних потреб: як фактор досягнення самостійності в освітній діяльності; як провідний показник професійної компетентності, де музично-педагогічна самоосвіта є умовою і способом її формування.

З'ясовано, що структуру культури самоосвіти вчителя музичного мистецтва складають такі взаємопов'язані компоненти: ціннісно-орієнтаційний – система педагогічних цінностей, особистісних смислів, мотивів, інтересів, потреб фахівця, яка формує особистісно-ціннісну установку і сприяє розвитку музично-педагогічної самоосвіти; когнітивно-діяльнісний компонент – базова культура особистості; достатня кількість професійних і спеціальних знань і умінь їх застосовувати, вміння вибирати джерела пізнання і форми самоосвітньої діяльності, додаткові знання з музично-педагогічної науки, отримані переважно в самоосвітній діяльності; рефлексивно-контрольний компонент – система саморегуляції особистості фахівця власної самоосвітньої діяльності, в складі якої є в наявності контрольно-рефлексивні операції: самопостереження, самоаналіз, самооцінка, самокорекція, самоконтроль.

У дисертації розроблені і детально представлені показники кожного компонента, які дозволили визначити три рівні сформованості культури самоосвіти майбутнього вчителя музичного мистецтва: низький, середній і високий.

Визначено роль реалізації педагогічного потенціалу вокально-хорового навчання як фактору формування культури самоосвіти вчителя музичного мистецтва, який полягає в наступному:

- досвіді попереднього вокально-хорового навчання студента;
- врахуванні можливостей кожної з дисциплін вокально-хорового циклу та їх комплексного застосування в освітньому процесі;

- різноманітності форм організації вокально-хорового навчання – індивідуальних і колективних, аудиторних і позааудиторних;

- умовах, максимально наближених до професійної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва;

- впровадженні в освітній процес інноваційних методів роботи, що передбачають самостійну діяльність майбутніх фахівців музичного мистецтва.

До організації педагогічного процесу формування культури самоосвіти майбутніх учителів музичного мистецтва застосовано інтеграцію сучасних методологічних підходів: системного, цілісного, психолого-орієнтованого, особистісно-діяльнісного, культурологічного та компетентнісного. У дослідженні позначено роль кожного підходу у формуванні культури самоосвіти майбутнього вчителя музичного мистецтва у вокально-хоровому навчанні. Розкрито наступні принципи: принцип спрямованості процесу навчання на всебічний і гармонійний розвиток особистості студента; принцип системності, принцип науковості; принцип свідомості, творчої активності і самостійності студента.

Обґрунтовано наступні педагогічні умови:

- систематизація змісту самостійної роботи студента у вокально-хоровому навчанні;

- методичний супровід і забезпечення процесу формування культури самоосвіти майбутнього вчителя музичного мистецтва за індивідуальним освітнім маршрутом;

- здійснення процесу формування культури самоосвіти майбутнього вчителя музичного мистецтва в режимі цілеспрямованого індивідуального виховання, в основі якого лежить творча взаємодія студента і викладача;

- реалізація педагогічної технології формування культури самоосвіти майбутнього вчителя музичного мистецтва у вокально-хоровому навчанні.

Впроваджено в освітній процес технологію формування культури самоосвіти майбутнього вчителя музичного мистецтва у вокально-хоровому навчанні. Розроблено модель технології формування культури самоосвіти

майбутнього вчителя музичного мистецтва у вокально-хоровому навчанні, яка має такі складові: цільовий елемент (мета); методологічний елемент (методологічні підходи та принципи навчання); змістовно-процесуальний елемент (зміст вокально-хорових дисциплін, методи, форми роботи, засоби навчання), діагностично-результативний елемент (компонентні показники самоосвітньої культури студента-музиканта, педагогічні діагностики, рівні).

Проведено дослідно-експериментальну роботу з реалізації педагогічного забезпечення формування культури самоосвіти майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі освоєння вокально-хорових дисциплін в освітній практиці. Програма експериментальної роботи включала в себе: проблему дослідження і основні напрямки її вирішення, характеристику засобів експериментальної роботи, етапи експерименту (констатувальний, формувальний, контрольний), які було спрямовано на отримання відомостей про рівні сформованості культури самоосвіти майбутнього фахівця у вокально-хоровому навчанні на всіх етапах експерименту.

Констатувальний етап експерименту визначив вихідний рівень сформованості культури самоосвіти майбутніх учителів музичного мистецтва. Діагностична методика будувалася на врахуванні трьох структурних компонентів культури самоосвітньої діяльності вчителя музичного мистецтва – ціннісно-орієнтаційного, когнітивно-діяльнісного, рефлексивно-контрольного, що виступають в якості критеріїв оцінки її сформованості і показників. Розкрито методи діагностичного дослідження: педагогічне спостереження за результатами самостійної роботи студентів; бесіди зі студентами та викладачами; анкетування студентів; творчі завдання.

Методика формувального етапу експерименту реалізовувала такі завдання, як створення у майбутніх фахівців установки на усвідомлення особистісної та професійної значущості музично-педагогічної самоосвіти для власного розвитку; стимулювання самоосвітньої діяльності студентів по

всіх напрямках вокально-хорової підготовки; формування готовності до здійснення музично-педагогічної самоосвіти; організації умов для саморозвитку і самореалізації студента. Розроблено поетапну методику, що включає три етапи: установчо-мотиваційний, організаційний, реалізаційний.

Встановлено, що дієвими формувальними методами стали дискусії, диспути, тематичні бесіди, підготовка тематичних повідомлень та їх обговорення, відвідування, обговорення та участь в концертних і наукових заходах, створення самостійних проєктів, майстер-класи.

Отримані відомості оброблялися методом математичної статистики, результати кореляційного аналізу дозволили відобразити позитивну динаміку рівнів сформованості культури самоосвіти студентів експериментальної групи у дисциплінах вокально-хорового циклу.

Результати дисертаційного дослідження дозволили стверджувати, що розроблена і реалізована в освітньому процесі технологія формування культури самоосвіти майбутнього вчителя музичного мистецтва у вокально-хоровому навчанні та педагогічний супровід її ефективної реалізації відображає певну позитивну динаміку підвищення рівня сформованості культури самоосвіти студента-музиканта під час вокально-хорового навчання, що дає підставу вважати проведене дисертаційне дослідження успішним.

Дисертація не претендує на вичерпне висвітлення всіх питань теми дослідження. Перспективними можуть бути дослідження з детальної та поглибленої розробки окремих складових розглянутої педагогічної технології; з розгляду інших педагогічних умов формування культури самоосвіти майбутніх вчителів музичного мистецтва; з розробки нових педагогічних технологій формування культури самоосвіти вчителя-музиканта засобами опанування інших дисциплін і варіантів її педагогічного супроводу.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що *вперше* здійснене цілісне дослідження проблеми формування культури самоосвіти майбутніх учителів музичного мистецтва у вокально-хоровому

навчанні, а саме: теоретично обґрунтовано, розкрито сутність, зміст поняття «культура самоосвіти вчителя музичного мистецтва», розроблено структуру, критерії та показники її сформованості; визначено роль методологічних підходів (системного, цілісного, психолого - орієнтованого, особистісно-діяльнісного, культурологічного, компетентнісного) та окреслено педагогічні принципи (принцип спрямованості процесу навчання на всебічний і гармонійний розвиток особистості студента; принцип системності, принцип науковості, принцип свідомості, творчої активності і самостійності студента) у формуванні культури самоосвіти майбутнього вчителя музичного мистецтва у вокально-хоровому навчанні; розкрито педагогічний потенціал вокально-хорового навчання у формуванні культури самоосвіти майбутнього вчителя музичного мистецтва (досвід попереднього вокально-хорового навчання студента; врахування можливостей кожної з дисциплін вокально-хорового циклу та їх комплексного застосування в освітньому процесі; різноманітність форм організації вокально-хорового навчання – індивідуальних і колективних, аудиторних і позааудиторних; умови, максимально наближені до професійної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва; впровадження в освітній процес інноваційних методів роботи, що передбачають самостійну діяльність майбутніх фахівців музичного мистецтва); розроблено модель педагогічної технології формування культури самоосвіти майбутнього вчителя музичного мистецтва та обґрунтовано педагогічні умови її забезпечення (систематизація змісту самостійної роботи студента у вокально-хоровому навчанні; методичний супровід і забезпечення процесу формування культури самоосвіти майбутнього фахівця за індивідуальним освітнім маршрутом; здійснення процесу формування культури самоосвіти майбутнього вчителя музичного мистецтва в режимі цілеспрямованого індивідуального виховання, в основі якого лежить творча взаємодія студента і викладача; реалізація педагогічної технології формування культури самоосвіти майбутнього вчителя музичного мистецтва у вокально-хоровому навчанні); розроблено та експериментально перевірено ефективність

технології формування культури самоосвіти майбутнього вчителя музичного мистецтва у вокально-хоровому навчанні.

Практична значимість визначається можливістю застосування отриманих у ході дослідження наукових результатів у фаховій, зокрема вокально-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, формування музично-педагогічної компетентності фахівця. Розроблене педагогічне забезпечення (технологія, педагогічні умови, методи) може мати практичне застосування для підготовки фахівців спеціальностей 014 – Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 – Музичне мистецтво. Основні положення дослідження можуть слугувати основою в укладанні навчальних курсів вокально-хорових дисциплін («Постановка голосу», «Хоровий клас», «Основи диригування», «Хорознавство» тощо) та в діяльності викладачів цих дисциплін у закладах вищої педагогічної освіти; при розробці курсів підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників у сфері музично-педагогічної освіти, написанні навчальних програм та методичних посібників; в подальших дослідженнях в області професійного становлення і особистісного розвитку вчителя музичного мистецтва.

Ключові слова: культура самоосвіти, вокально-хорове навчання, методологічні підходи, педагогічні принципи та умови, педагогічна технологія, дослідно-експериментальна робота, майбутній вчитель музичного мистецтва.

SUMMARY

Zhang Tanglin. Formation of the culture of self-education of future teachers of music art in vocal and choral education. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 014 – Secondary education (Musical art) branch of knowledge 01 Education (Education / Pedagogy). – NPU named after M.P.

Drahomanova, Kyiv, 2021.

The relevance of this study is due to the fact that it systematically considers one of the most defining aspects of the training of music teachers – the formation of a culture of self-education of future teachers of music in vocal and choral education.

The problem of forming a culture of self-education of music teachers is actualized by changes in the system of higher music-pedagogical education, where among the set strategic tasks is the formation of competent, mobile, creatively active and socially responsible music teacher with high culture of self-education. The success of its solution depends on many factors, so it requires the development of pedagogical technologies and scientific and practical justification of the conditions of their practical implementation.

It is determined that the culture of self-education of a music teacher is an integral neoplasm, which includes general self-education, professional self-education, pedagogical self-education, self-education of a music teacher, culture, pedagogical culture. The essential and semantic characteristics of the basic concepts of research "musical and pedagogical self-education" and "culture of self-education of a music art teacher" are specified.

Music and pedagogical self-education – a system of abilities, knowledge, skills and abilities of a music teacher in the field of music art and pedagogy, necessary for the implementation of a holistic cognitive and creative activities from self-study to the formation of certain personality traits. The culture of self-education of the future teacher of music art is a personal neoplasm that determines the effectiveness of meeting personal cognitive needs: as a factor in achieving independence in educational activities; as a leading indicator of professional competence, where music-pedagogical self-education is a condition and a way of its formation.

It was found that the structure of the culture of self-education of music teachers consists of the following interrelated components: value-oriented – a system of pedagogical values, personal meanings, motives, interests, needs of the

/specialist, which forms personal values and promotes music-pedagogical self-education; cognitive-activity component – the basic culture of the individual; sufficient amount of professional and special knowledge and skills to apply them, the ability to choose sources of knowledge and forms of self-educational activities, additional knowledge of music and pedagogical science, obtained mainly in self-educational activities; reflexive-control component – a system of self-regulation of the personality of a specialist of his own self-educational activity, which includes control-reflexive operations: self-observation, self-analysis, self-assessment, self-correction, self-control. In the dissertation the indicators of each component are developed and presented in detail, which allowed to determine three levels of formation of the culture of self - education of the future teacher of music art: low, average and high.

The role of realization of pedagogical potential of vocal and choral training as a factor of formation of culture of self-education of the teacher of musical art which consists in the following is defined, which consists in the following:

- experience of previous vocal and choral training of the student;
- taking into account the capabilities of each of the disciplines of the vocal and choral cycle and their integrated application in the educational process;
- a variety of forms of organization of vocal and choral training - individual and collective, classroom and extracurricular;
- conditions as close as possible to the professional activity of the future music teacher;
- introduction of innovative methods of work into the educational process, which provide for independent activity of future specialists in the art of music.

The organization of the pedagogical process of formation of the culture of self-education of future teachers of music applied the integration of modern methodological approaches: systemic, holistic, psychologically oriented, personality-activity, culturological and competence. The study highlights the role of each approach in shaping the culture of self-education of future music teachers in vocal and choral education. The following principles are revealed: the principle of

orientation of the learning process on the comprehensive and harmonious development of the student's personality; the principle of systematicity, the principle of scientificity; the principle of consciousness, creative activity and independence of the student.

The following pedagogical conditions are substantiated:

- systematization of the content of independent student work in vocal and choral education;

- methodical support and support of the process of formation of the culture of self-education of the future teacher of music art according to the individual educational route;

- implementation of the process of formation of the culture of self-education of the future teacher of music art in the mode of purposeful individual education, which is based on the creative interaction of student and teacher;

- realization of pedagogical technology of formation of culture of self-education of the future teacher of musical art in vocal and choral training .

The technology of formation of culture of self-education of the future teacher of musical art in vocal and choral training is introduced in educational process. A model of technology for forming a culture of self-education has been developed future teacher of music art in vocal and choral education, which has the following components: target element (goal); methodological element (methodological approaches and principles of teaching); substantive-procedural element (content of vocal and choral disciplines, methods, forms of work, teaching aids), diagnostic-productive element (component indicators of self-educational culture of a student-musician, pedagogical diagnostics, levels).

Research and experimental work on the implementation of pedagogical support for the formation of a culture of self-education of future music teachers in the process of mastering vocal and choral disciplines in educational practice. The program of experimental work included: research problem and main directions of its solution, characteristics of experimental work, stages of experiment (ascertaining, formative, control), which were aimed at obtaining information about the levels of

self-education culture of the future specialist in vocal and choral training at all stages of the experiment.

The ascertaining stage of the experiment determined the initial level of formation of the culture of self-education of future teachers of music art. The diagnostic technique was based on three structural components of the culture of self-educational activity of a music teacher - value-oriented, cognitive-activity, reflexive-control, which serve as criteria for assessing its formation and indicators. Methods of diagnostic research are revealed: pedagogical supervision over results of independent work of students; conversations with students and teachers; questionnaires of students; creative tasks.

The methodology of the formative stage of the experiment implemented such tasks as the creation of future specialists' attitude to the awareness of personal and professional significance of music-pedagogical self-education for their own development; stimulating students' self-educational activities all areas of vocal and choral training; formation of readiness for implementation of music and pedagogical self-education; organization of conditions for self-development and self-realization of the student. A step-by-step method has been developed that includes three stages: constitutive-motivational, organizational, implementation.

It is established that discussions, debates, thematic conversations, preparation of thematic messages and their discussion, visits, discussions and participation in concert and scientific events, creation of independent projects, master classes became effective formative methods.

The obtained information was processed by the method of mathematical statistics, the results of correlation analysis allowed to reflect the positive dynamics of the levels of culture of self-education of students of the experimental group in the disciplines of the vocal-choral cycle.

The results of the dissertation research allow to state that the technology of formation of culture of self-education of the future teacher of musical art in vocal and choral training developed and realized in educational process and pedagogical support of its effective realization reflects certain positive dynamics of increase of

culture of self-education of student-musician during vocal and choral training, which gives reason to believe that the dissertation research was successful.

The dissertation does not claim to cover all issues of the research topic. Research on detailed and in-depth development of separate components of the considered pedagogical technology can be perspective; on consideration of other pedagogical conditions of formation of culture of self-education of future teachers of musical art; on development of new pedagogical technologies of formation of culture of self-education of the teacher-musician by means of mastering of other disciplines and variants of its pedagogical support.

The scientific novelty of the research results is that for the first time a holistic study of the problem of forming a culture of self-education of future teachers of music in vocal and choral teaching, namely: theoretically substantiated, revealed the essence, content of the concept of "culture of self-education of music teachers", developed the structure, criteria and indicators of its formation; defined the role of methodological approaches (systemic, holistic, psychological - oriented. personal-activity, culturological, competence) and outlined pedagogical principles (the principle of focusing the learning process on the comprehensive and harmonious development of the student's personality; the principle of system, the principle of science, the principle of consciousness, creativity and independence in the formation of the culture of self-education of the future teacher of music art in vocal and choral education; revealed the pedagogical potential of vocal and choral education in the formation of a culture of self-education of future music teachers (experience of previous vocal and choral education of students; taking into account the capabilities of each discipline of vocal and choral cycle and their integrated application in the educational process; and collective, classroom and extracurricular, conditions as close as possible to the professional activity of the future teacher of music; introduction into the educational process of innovative methods of work, involving independent activities of future specialists in music); the model of pedagogical technology of formation of culture of self-education of the future teacher of musical art is developed and pedagogical conditions of its maintenance are substantiated

(systematization of the maintenance of independent work of the student in vocal and choral training; methodical support and maintenance of process of formation of culture of self-education of the future specialist; music teacher in the mode of purposeful individual education, which is based on the creative interaction of student and teacher; the implementation of pedagogical technology of forming a culture of self-education of future music teachers in vocal and choral education); the efficiency of technology of formation of culture of self - education is developed and experimentally checked future teacher of music in vocal and choral education.

The practical significance is determined by the possibility of applying the scientific results obtained during the study in professional, in particular vocal and choral training of future teachers of music, the formation of musical and pedagogical competence of the specialist. The developed pedagogical support (technology, pedagogical conditions, methods) can have practical application for training of specialists of specialties 014 – Secondary education (Musical art) and 025 – Musical art. The main provisions of the study can serve as a basis for concluding training courses for vocal and choral disciplines ("Voice production", "Choral class", "Fundamentals of conducting", "Chorography", etc.) and in the activities of teachers of these disciplines in higher pedagogical institutions; in the development of refresher courses and retraining of employees in the field of music and pedagogical education, writing curricula and manuals; in further research in the field of professional development and personal development of a music teacher.

Key words: culture of self-education, vocal and choral training, methodological approaches, pedagogical principles and conditions, pedagogical technology, research and experimental work, future teacher of music art.